

Hol van Anne Frank?

OKTATÁSI SEGÉDLET

A Hol van Anne Frank? című film fő üzenete az elfogadás és egymás segítségének fontossága, a kirekesztés és megkülönböztetés elleni küzdelem bemutatásával. Arra is felhívja a figyelmet, hogy mennyire meghatározó készség gyorsan változó világunkban a társadalmi érzékenység, a kritikus gondolkodás, a nyitottság az új ismeretek iránt, egymás megismerése, elfogadása és a megfelelő kommunikáció. A film különböző szempontokból feldolgozva tartalmaz beszélgetések és játékok alapjául szolgálhat, ezekhez nyújtunk segítséget ebben a füzetben.

A film története

A film a közeli jövőben játszódik Amszterdamban, ahol az Anne Frank Házban megelevenedik Kitty, Anne képzeletbeli barátnője, akihez Anne a naplójegyzéseit írta. Kitty nem tudja, hogy mi történt Annéval, keresni kezdi, mígnem kalandos útja során felfedi Anne és családja történetét, és megtalálja Anne és nővére, Margot sírját. Útja során végig magával viszi Anne naplóját, mely az életet jelenti számára, és emiatt még több bonyodalomba keveredik. Kitty a szerelmet is megtalálja, méghozzá Peter személyében, aki végig segíti őt, és akivel együtt küzdenek a Hollandiában élő menekültek helyzetének javításáért. Ahogy Kitty fogalmaz: „Anne nem azért írta a naplót, hogy mindannyian őt imádják! Ami igazán fontos, az az üzenet, amelyet a naplót olvasó gyerekek tízmilliói számára ad át. Hogy tegyél meg mindent, hogy akár egyetlen lelket is megmentés a rá leselkedő veszélytől! Csak egyetlen lelket. Egyetlen gyerek lelke megér egy egész életet.”

Ki volt Anne Frank?

Anneliese Marie „Anne” Frank 1929-ben született Frankfurtban, Németországban. Családjával 1934-ben menekültek Amszterdamba Hitler hatalomra kerülése és a zsidóüldözés elől. Anne naplóját a tizenharmadik születésnapja alkalmából kapta, amelyben érzéseit, családjá és barátai történeteit örököltte meg, illetve 1942. július és 1944. augusztus 1. közötti bujkálásukat. Anne és testvére, Margot 1945 tavaszán tifuszbajrányban vesztették életüket a bergen-belseni koncentrációs táborban. A napló a család egyetlen életben maradt tagjának, Anne édesapjának, Otto Franknak köszönhetően a világ számos nyelvén publikálásra került. Az Otto Frank által 1963-ban alapított Anne Frank Fonds (Anne Frank Alapítvány) fő tevékenysége a napló nemzetközi terjesztése és hasznosítása az oktatásban.

Kérdések a film feldolgozásához

A film története, történelmi háttére és karakterei

1. A film első jelenete egy évvel a jövőbe repít minket. Innen indul a történet. Milyen fő idősíkokban játszódik a film?
2. Miket kap a családjától a tizenharmadik születésnapjára ajándékba Anne, és milyen jelentőséggel bírnak ezek az ajándékok?
3. Kinek meséli el Anne a naplóban a vele történeteket? Hogyan jellemzi őt? Miért a Kitty nevet adja neki?
4. Milyen példaképei, „hősei” vannak Annénak?
5. Anne népszerű lány az iskolában. Határozott elképzelése van az őt körülvevő fiúkról, akik mind belé szerelmesek. A fiúk jellemvonásai: képmutató, hazug, faragatlan, intelligens, éretlen. Mit jelentenek ezek? E jelenet alapján hogyan jellemeznéd Annét?
6. Mit visz magával Anne a rejtékhelyre? És mit visz Auguste van Daan, a Madame?
7. Milyen helyzetekben látható, illetve láthatatlan Kitty, és vajon miért így döntött a rendező?
8. Hogyan kapcsolódik össze Kitty és a napló? Mi az, ami nélkül nem tudunk élni? Keressünk néhány példát!
9. Milyen épületeket neveztek el Anne Frankról Amszterdamban?
10. Kihez fordul először Kitty segítségért, hogy eltűnt barátnőjét megtalálja?

11. Végül Peter lesz Kitty segítőtje a filmben. Milyen közös motívumokat, hasonlóságokat tudsz felsorolni köztük? Hogyan fejlődik a kapcsolatuk a történet során? Mit gondolsz, miért Peternek hívják ezt a karaktert?
12. Peter tolvaj, értékeket, pénztárcákat lop. Miért csinálja? Bár jó célja van Peternek, segíteni akar másokon, de közben bűnt követ el. Mit gondolsz erről?
13. Anne sok mindent sajátos nézőpontból, egy gyerek nézőpontjából lát. Például aggódik amiatt, hogy ő az apukájával szeretne lenni, ha elválasztják majd őket. Milyen egyéni meglátásai vannak még, amiket Kitty vagy a felnőttek másképp gondolnak?
14. Hogyan vélekedik Kitty a pénzről? Milyen szituációkban kerül elő a pénz?
15. Hogyan jön rá Kitty, hogy Anne és Margot életét vesztette a táborban, és csak Otto élte túl a háborút?
16. Kelet – ez a kifejezés minden borzalmat szimbolizál. Mi történt Annéval és családjával?
17. Kitty találkozik Avával, egy menekült kislánnyal, aki elmeséli neki a történetét. A menekülteket deportálni akarják a holland hatóságok. Kitty elhatározza, hogy segít nekik. Miért dönt így Kitty?
18. Mit sikerül Kittynek elérnie azáltal, hogy a naplót nem adja vissza a hatóságoknak?
19. Mi a napló és Anne üzenete Kitty szerint?
20. Mit látunk az utolsó képeken, mi történik Kittyvel?

Kultúrák találkozása, múlt és jelen kapcsolatáról szóló kérdések a filmben látottak alapján

A film első jelenetében embereket látunk, akik sorba állnak, hogy bejuthassanak az Anne Frank Házba, miközben mellettük épp egy család veszíti el „otthonát”, elviszi a sátrukat a szél. Hogyan reagálnak a sorban állók mindegyike?

Kik látogatják az Anne Frank Házat? Hogyan viselkednek? Meghatja őket Anne története? Mit gondolsz arról, amikor valakinek az életterét alakítják át múzeummá? Milyenek Amszterdam utcái? Mit lát, tapasztal Kitty, amikor útnak indul?

Felismersz különböző nemzetiségű, kultúrájú embereket az utcán, az emlékházban, a rendőrségen, az iskolában stb.?

Kitty egy másik „világból” érkezett, idegen.

Hogyan reagálnak rá az emberek?

Mit gondol Kittyről a rendőr?

Mit gondol róla először Peter?

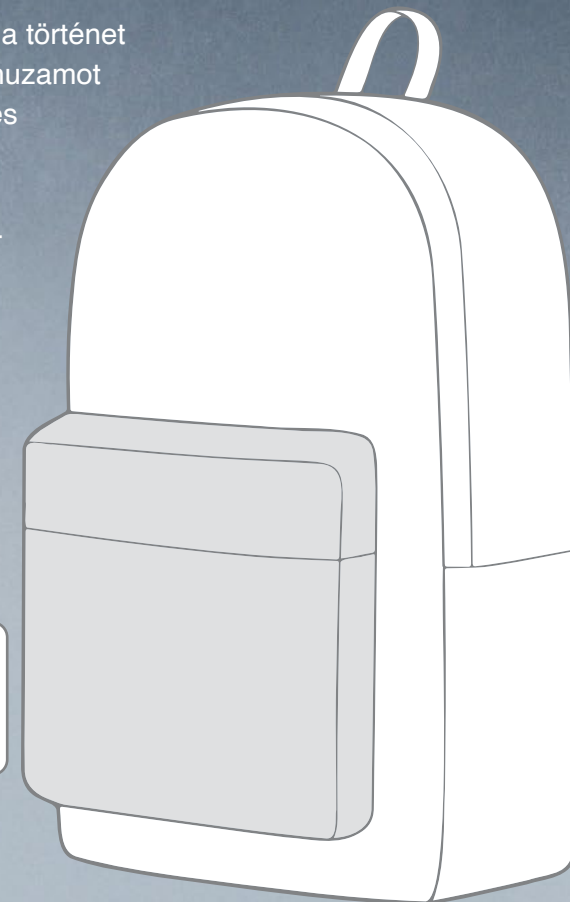

Milyen hasonlóságokra mutat rá a történet múlt és jelen között? Milyen párhuzamot hoz a film Anne Frank sorsával és a mai migrációs helyzettel?

Milyen konkrét helyzeteket ismerünk meg, amely a két sorsot összehasonlíthatóvá teszi?

Képzeld el, hogy el kell hagynod az otthonod, az országod, menekülni kényszerülsz a családdal. Milyen érzés erre gondolni?

Mit mesél Ava? Miért kellett a családoknak elhagyniuk a hazájukat?

Egy hátizsákot vihetsz magaddal. Mit tennél bele?

A nézők már a film elején megismerkednek a menekült kislánnyal, Avával és családjával, de csak a film vége felé tudjuk meg, mi történt velük.

Kitty aktivistává válik a film során? Ha igen, mit jelent ez a szó, mit tesz Kitty, hogy így definiáljuk?

Összefoglaló és narratív feladatok

Mondj öt kulcsszót, ami a filmet leginkább jellemzi számodra!

Adj új címet a filmnek!

Meséljétek el a film történetét a következő szereplők szemszögéből: Kitty, Peter, rendőr, Ava!

Alkotó feladatok

Alkosd meg a képzeletbeli barátod!

Hogy nézne ki a képzeletbeli barátod, milyen tulajdonságokkal rendelkezne?

A képzeletbeli barátot le lehet írni, rajzolni vagy kollázs formájában is elkészíthető a karakter.

Hasonlítana rád vagy az ellentéted lenne?

Van esetleg példaképed, hősöd, akiről mintázod őt?

Írj naplót vagy blogot egy-két héten keresztül! Minden nap néhány sorban foglald össze, mi történt veled, mi jó vagy rossz történt aznap. Naplót képek vagy videó formájában is készíthetsz. Keress olyan pillanatokat, melyek fontosak az adott napon, és ezeket rögzítsd!

A film egy év múlva a jövőben játszódik. Képzeld el, mi fog történni velünk a közeljövőben! Írj levelet jövőbeli önmagadnak (1 év, 3 év, 5 év stb. múlva). Érdekes lehet, ha eltesszük ezt a levelet, majd elolvassuk az eltelt idő után.

Kipróbálhatjátok az időkapszula készítését is. Vagyis a levelek mellé tegyetek néhány számotokra fontos apró tárgyat is egy borítékba vagy dobozba, és pár év múlva elő lehet venni azokat.

A film formanyelve: animáció

– érdekességek és kérdések a technikáról

Anne Frank történetét nemcsak Ari Folman örökítette meg filmes eszközökkel, hanem az 50-es évek óta számos rendezőt inspirált Anne naplója. Több mint tíz adaptáció készült belőle különböző műfajokban, volt köztük élőszereplős dráma, televízióban bemutatott minisorozat, dokumentumfilm és egy animáció is 1999-ben.

Ari Folman az Anne Frank Fonds Basel (a baseli Anne Frank Alapítvány) felkérésére döntött az animációs film mellett, azzal a céllal, hogy egyrészt a fiatalabb generációhoz szóljon a film, másrészt, hogy Anne képzeletbeli barátnője, Kitty szemszögéből mutathassák be a történetet.

Az animációs film készítése során Ari Folman csapata miniatűr méretben megépítette a „hátsó traktusnak” nevezett bűvőhelyet, és ebben a díszlet-házban kamerák segítségével rögzítették a szobákat, és később ebbe a környezetbe kerültek bele a megrajzolt szereplők. Ez egy olyan innovatív technika, amely moziban ezzel a filmmel mutatkozott be.

Erre a film megtekintése előtt érdemes felhívni a figyelmet.

Idézd fel Anne és családja bűvőhelyét! Vissza tudod idézni a jeleit annak, hogy a szereplők és a háttér más technikával készült?

A film elkészítése összesen nyolc évet vett igénybe, mert a rendező számára fontos volt, hogy ne csak a naplót mutassa be, hanem a különböző idősíkok megjelenítésével a mára is reflektáljon, így a kutatás, az archív anyagok feldolgozása mellett az adott helyszínek, például a táborok meglátogatása is fontos szerepet töltött be a film előkészítésében. 2013-ban még nem a menekültek voltak fókuszban, hanem fiatal lányok élete háborús területen. De a történelem közbeszólt, így került bele Ava, az afrikai menekült és családja.

Idézd fel Ava családjának történetét, ahogy elhagyják Afrikát. Milyen képek jutnak eszedbe? Mennyire látod eltérőnek Ava történetének vizualitását összehasonlítva a film többi jelenetével? Hogyan hatott rád ez a jelenet?

Mit gondolsz, milyen részek okoztak volna problémát a film elkészítésében, ha az nem animáció?

A film Anne Frank életének különböző eseményeibe enged betekintést Kitty által, az ő „emlékeit” látjuk magunk előtt.

Hogyan írnád le ezeket a helyzeteket? Van-e vizuális (szín, más rajztechnika stb.) különbség a bemutatott szituációkban?

A filmben a színek megjelenésének fontos szerepe van, minden idősíkban és helyzetben más tónusú színeket használtak az alkotók, hogy elkülönítsék egymástól ezeket a világokat.

Hogyan írnád le a mai Amszterdam megjelenítését, milyen színekben ábrázolja a film, milyen napszak, milyen évszak, milyen időjárás jellemzi? Mit gondolsz, mi volt az alkotó célja ezzel?

Hogyan írnád le Anne idősíkját, milyen színeket, helyszíneket látunk benne? Láttál-e különbséget Anne valós síkja és az általa elképzelt/elmesélt helyzetekben?

Hogyan ábrázolja a film a német katonákat? Milyen vizuális különbségeket tudsz felsorolni a katonák és a többi szereplő között?

Anne nagy rajongója volt a görög mitológiának, ezért Ari Folman úgy döntött, hogy az Anne képzeletében játszódó csatát és a család táborba érkezését a görög mitológia jegyeivel mutatja be.

Milyen mitológiai elemeket tudsz felsorolni, amelyek megjelentek a filmben? Mit szimbolizálnak ezek?

A zsidóság kérdései

A zsidósággal kapcsolatban gyakran felmerül a gondolat, hogy ki számít zsidónak. A válasz egyáltalán nem egyértelmű, különböző nézőpontok vannak ennek a kérdésnek a megválaszolására. A zsidóság egyszerre etnikum és vallás is, ezért a legtöbb esetben a zsidóság kritériuma a származás vagy a zsidó vallásba való betérés. Zsidó az, aki annak vallja magát, vagy akit mások tartanak annak?

Ki a zsidó? Anne és a családja az, és a filmben látjuk is, hogy egy megkülönböztető jelet kell viselniük. A sárga ötágú csillag, a Dávid-csillag az egyik legismertebb zsidó szimbólum.

A Dávid-csillag hol jelenik meg a filmben?

A nácik hatalomra jutása megváltoztatta Anne életét. Mit mondtak a zsidókról az embereknek? Milyen korlátozásokat vezettek be? Mi történt a gyerekekkel?

Miért pont a zsidókat állították be rossznak a nácik? Mi erre Anne válasza?

Anne azt mondja, hogy zsidónak lenni annyit tesz, hogy „döntést hozunk, hogy vállaljuk a zsidók sorsát és a történelmet”. Mit gondolsz, mit értett ez alatt?

Érdekes, hogy bár Anne nem zsidónak képzei el Kittyt, ő mégis az akar lenni. Miért, mit gondolsz erről?

Amennyiben a zsidó identitásról szeretnénk bővebb ismereteket átadni a diákoknak, érdemes elhívni a Haver Alapítvány önkénteseit: <http://haver.hu>

Egyéb javasolt kiegészítő anyagok

- Éva történetei – Mi lett volna, ha lett volna Instagram a holokauszt idején?
<https://www.instagram.com/eva.stories/>
- Alternatív budapesti zsidónegyed séta – Kilenc ház története magyar képzőművészek és filmes szakemberek munkáin keresztül
<https://585000m2.tumblr.com>
- Radnóti hétszer – Radnóti Miklós életéről szóló szkeccsfilm hét rövidfilmmel, nyolc fiatal magyar rendezőtől.
<https://vimeo.com/119349239>

Kultúrák találkozása

„Mi” és az „Ők” – a „Másik”

Beszélgessünk a diákokkal arról, hogy milyen egy új környezetben lenni. Ki tapasztalt már ilyet? Lehet ez egy új osztály, új város vagy új ország, idegen nyelvi, vallási vagy kulturális közeg (és a film esetén egy másik létforma és idő)...

Mi volt más?

Mi volt szokatlan?

Milyen gyorsan sikerült megszokni az új szabályokat?

A „Mi” és a „Ők” megkülönböztetése több szinten is jelen van életünkben. Történhet ez egyéni aspektusból vagy a különböző kulturális, társadalmi és etnikai csoportokhoz tartozás révén.

A kultúrák sokféleségének felfedezése és megtapasztalása az idők folyamán mindig is magában hordozta a konfliktusok lehetőségét. A „Másikkal” való találkozás gyakran félreértésekkel, előítéletekkel terhelt. Ennek oka az etnocentrizmus jelensége, vagyis hogy az ember alapvetően a saját kultúrájának szemszögéből, egyfajta sajátos szemüvegen keresztül nézi a másikat, az „idegent”. Több történelmi példa is szolgál arra, hogy a különböző kultúrák találkozása a „Másik” lenézésével, kizsákmányolásával és szélsőséges esetben kiirtásával végződött. Az etnocentrizmus sok kérdést vet fel a „Másikról”, de magunkról is. Miben más a mi kultúránk? Mennyiben mások szokásaink? Mi az oka annak, hogy mások vagyunk? Lehetek én is a másik, az idegen? E folyamat tudatosítása, a megfelelő kommunikáció el-sajátítása, a szemüveghasonlatot felhasználva, az orrunkon lévő szemüveg felfedezése, majd levétele és a világ szemüveg nélküli szemlélése hatalmas lépés a „Másik” megismerése, megértése és elfogadása felé.

1. Válasszatok egy osztót közületek, bárki oszthat.
2. Az osztó mindenkinek 5 kártyát oszt.
3. A játékek kezdetekor a játékosok egymás után leraknak egy kártyát, ha az utolsó ember is lerakott egyet, akkor vége a körmek.
4. Egy-egy körben mindig a legmagasabb értékű kártya nyer. Minden játékos célja a lehető legtöbb kártyát összegyűjteni úgy, hogy az adott körben az általa lerakott kártya a legmagasabb értékű, így viheti a kört (övé az összes lerakott kártya).
5. A számértékeknél „erősebb” az adu: egy olyan színű kártya, melyet a játékek elején határoz meg az osztó, bármikor lerakható (ha van belőle) és mindig viszi a kört. Ha több adu kerül lerakásra egy körön belül, akkor a magasabb értékű adu nyer és az a játékos viszi a kört.
6. Az adu: miután az osztó kiosztott mindenkinek 5 kártyát, a maradék kártyák közül fordítsa fel a legfelsőt, ennek a kártyának a színe (pikk, kör, trefi vagy káró) lesz az adu.
7. A játéket addig kell folytatni, amíg a tanár le nem állítja azt. Tehát ha eljártszotta a csoport az 5 kiosztott kártyát, osszon újabb 5 kártyát az osztó.

1. Válasszatok egy osztót közületek, bárki oszthat.
2. Az osztó mindenkinek 5 kártyát oszt.
3. A játékek kezdetekor a játékosok egyszerre leraknak egy kártyát, ha az utolsó ember is lerakta az övét, akkor vége a körmek.
4. Egy-egy körben mindig a legmagasabb értékű kártya nyer. Minden játékos célja a lehető legtöbb kártyát összegyűjteni úgy, hogy az adott körben az általa lerakott kártya a legmagasabb értékű.
5. Aki viszi a kört, viszi az összes lerakott lapot.
6. A kártyáitokat ne mutassátok meg senkinek.
7. A játéket addig kell folytatni, amíg a tanár le nem állítja azt. Tehát ha eljártszotta a csoport az 5 kiosztott kártyát, osszon újabb 5 kártyát az osztó.

1. Válasszatok egy osztót közületek, bárki oszthat.
2. Az osztó mindenkinek 5 kártyát oszt.
3. A játékek kezdetekor a játékosok egymás után, az óramutató járásával egyező irányba haladva, leraknak egy kártyát – ha az utolsó ember is lerakta az övét, akkor vége a körmek.
4. Egy-egy körben mindig a legalacsonyabb értékű kártya nyer. Minden játékos célja a lehető legtöbb kártyát összegyűjteni úgy, hogy az adott körben az általa lerakott kártya a legalacsonyabb értékű, így viheti a kört (övé az összes lerakott kártya).
5. Aki viszi a kört, viszi az összes lerakott lapot.
6. A kártyáitokat ne mutassátok meg senkinek.
7. A játéket addig kell folytatni, amíg a tanár le nem állítja azt. Tehát ha eljártszotta a csoport az 5 kiosztott kártyát, osszon újabb 5 kártyát az osztó.

1. Válasszátok ki az osztót: aki először a pakliért nyúl, az az osztó.
2. Az osztó mindenkinek 5 kártyát oszt.
3. A játékt kezdetekor a játékosok egymás után, az óramutató járásával egyező irányba haladva, leraknak egy kártyát – ha az utolsó ember is lerakta az ötét, akkor vége a körmek.
4. Egy-egy körben mindig a legalacsonyabb értékű kártya nyer. Minden játékos célja a lehető legtöbb kártyát összegyűjteni úgy, hogy az adott körben az általa lerakott kártya a legacsonyabb értékű, így viheti a kört (övé az összes lerakott kártya).
5. Aki viszi a kört, viszi az összes lerakott lapot.
6. A kártyáitokat ne mutassátok meg senkinek.
7. A játékot addig kell folytatni, amíg a tanár le nem állítja azt. Tehát ha elfátszotta a csoport az 5 kiosztott kártyát, osszon újabb 5 kártyát az osztó.

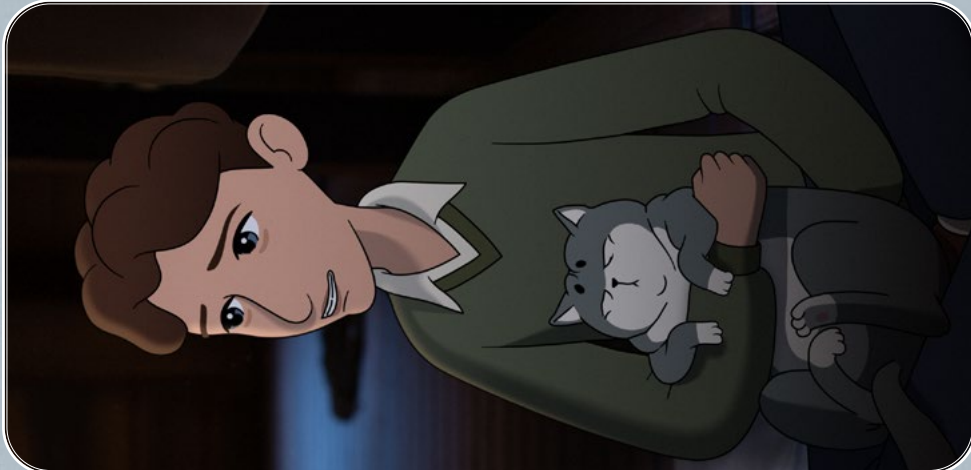

1. Válasszátok ki az osztót: a legmagasabb ember a csoportban az osztó.
2. Az osztó mindenkinek 5 kártyát oszt.
3. A játékt kezdetekor a játékosok egymás után leraknak egy kártyát, ha az utolsó ember is lerakott egyet, akkor vége a körmek.
4. Egy-egy körben mindig a legmagasabb értékű kártya nyer. Minden játékos célja a lehető legtöbb kártyát összegyűjteni úgy, hogy az adott körben az általa lerakott kártya a legmagasabb értékű, így viheti a kört (övé az összes lerakott kártya).
5. A számértékeknél „erősebb” az adu: a jolly Joker - bármikor lerakható (ha van belőle) és mindig viszi a kört. Mindig az viszi a kört, akit először rakott egy jolly-t, így nem érdemes azt rakni miután más már rakott.
6. Ha mégis úgy alakul, hogy többben raknak le jolly-t, akkor az viszi a kört, akit először rakott jolly-t.
7. A játékot addig kell folytatni, amíg a tanár le nem állítja azt. Tehát ha elfátszotta a csoport az 5 kiosztott kártyát, osszon újabb 5 kártyát az osztó.

1. Válasszátok ki az osztót: a legalacsonyabb ember a csoportban az osztó.
2. Az osztó mindenkinek 5 kártyát oszt.
3. A játékt kezdetekor a játékosok egymás után, az óramutató járásával ellenkező irányba haladva, leraknak egy kártyát – ha az utolsó ember is lerakta az ötét, akkor vége a körmek.
4. Egy-egy körben mindig a legmagasabb Egy-egy körben mindig a legalacsonyabb értékű kártya nyer. Minden játékos célja a lehető legtöbb kártyát összegyűjteni úgy, hogy az adott körben az általa lerakott kártya a legalacsonyabb értékű, így viheti a kört (övé az összes lerakott kártya).
5. A számértékeknél „erősebb” az adu: egy olyan számít kártya, melyet a játékt elején határoz meg az osztó, bármikor lerakható (ha van belőle) és mindig viszi a kört. Ha több adu kerül lerakásra egy körön belül, akkor az alacsonyabb értékű adu nyer és az a játékos viszi a kört.
6. Az adu: miután az osztó kiosztott mindenkinek 5 kártyát, a maradék kártyákt közül fordítsa fel a legfelsőt, ennek a kártyának a színe (pikk, kőr, treff vagy káró) lesz az adu.
7. A játékot addig kell folytatni, amíg a tanár le nem állítja azt. Tehát ha elfátszotta a csoport az 5 kiosztott kártyát, osszon újabb 5 kártyát az osztó.

Játékok a „mi” és a „másik” kategóriájának megtapasztalásához

„Válassz csoportot magadnak!”

Bármilyen csoportos feladatnál érdekes lehet, ha a következőképp osztjuk fel a diákokat csoportokba. Vagyunk magunkkal kisebb színes vagy eltérő formájú matricákat, annyifélet, ahány csoportot szeretnénk alkotni a diákokból. Kérjük meg őket, hogy csukják be a szemüket és mindenkinek a homlokára tegyünk egy-egy matricát. Ha ezzel kész vagyunk, kérjük meg őket, hogy nyissák ki a szemüket és hozzanak létre csoportokat. Ha mindenki választott magának csoportot, beszélgessünk velük az élményről.

Miért azt a csoportot választotta?

Azért választotta ezt a csoportot, mert azt gondolta, az a feladat, hogy meg kell találni az azonos diákokat?

Fontos volt, hogy ugyanolyanok legyenek a többiek, vagy épp ellenkezőleg, szeretett volna más lenni, mint ők?

Nem is vette figyelembe a matricát a homlokán, hanem barátokat választott csoporttársnak?

„Szabálytalanul”

Kártyázzunk egy kicsit a diákokkal. Osszuk őket csoportokra (maximum 6 csoportra), és mindegyik csoportnak adjunk egy pakli kártyát, illetve a játékszabályt. Ne áruljuk el, hogy csoportonként eltérő szabályokat kaptak. Kezdjük el a játékot. Amint úgy látjuk, hogy lement egy kör vagy már ideje lenne váltani, kérjük meg, hogy a győztes álljon fel minden csoportból és üljön eggyel odébb. Figyeljük meg, hogy mikor jönnek rá, hogy csoportonként eltérőek a szabályok, és hogyan reagálnak erre. Megpróbálják kitalálni az új szabályokat és folytatni a játékot? Mérgesek lesznek, értetlenek, megijednek esetleg? Minden érzést, észrevételt, tapasztalatot beszéljünk meg a játék végén!

„Az én történetem nem a te történeted”

A csoportból megkérünk egy önként jelentkezőt, hogy menjen ki, és kérésüljön fel arra, hogy egy történetet kell elmesélnie a csoportnak. Míg az önként jelentkező a történeten gondolkodik, a csoport többi tagját megkérjük, hogy viselkedjen úgy, mintha nem értenék a történetet. Ezt lehet szavakkal és nem verbálisan is jelezni, mutogatni, idegen nyelven kérdezni. A cél, hogy a történetet mesélővel azt az élményt tapasztaltassuk meg, hogy milyen egy összetartozó közösségben idegenként lenni.

A kultúra fogalma

Bevezető feladat

Mondj három kifejezést, jellemzőt, ami eszedbe jut a magyar kultúra kapcsán!

Próbáljuk meg a diákok által mondott kifejezéseket kategóriákba rendezni, mint gasztronómia, szimbólum, oktatás, vallás, művészet, viselet, hagyomány, nevezetesség stb.

Mit jelent az, hogy kultúra?

Kérdezzük meg a diákokat, hogy szerintük mit jelent ez a kifejezés! Írjunk le minden meghatározást, szót.

A kultúra fogalmának nem létezik egy mindenki által elfogadott meghatározása. Attól függően, hogy honnan, milyen szempontból, milyen kutatási irányból, melyik tudományterület felől tekintünk a kultúrára, számtalan modell és definíció létezik.

A Magyar Értelmező Szótárban az alábbi jelentéseket találjuk.

1. Az emberiség által létrehozott anyagi és szellemi értékek összessége. A művelődésnek valamely területe, illetve valamely korszakban, valamely népnél való megnyilvánulása.
2. Valakinek művelt volta, műveltsége.
3. Termesztés, tenyésztés.

További segítségünkre lehet, ha megnézzük a szó etimológiáját. A magyar nyelvben, sok más nyelvhez hasonlóan a latin colere ('művelni') igéből származik a kultúra szó.

Első írásos említése Cato (i.e. 234-149) egyik művéből való, aki a „cultura agri” kifejezést az embert körülvevő természet gondozása, ápolása, nemesítése értelemben használja. Ha az embert körülvevő természet helyett az emberi szellemet, elmét, lelket helyezük a mondatba, máris eljutunk a kultúra kifejezés mai értelmű használatához, amelyet elsőként „cultura amini” szóösszetételben Cicero (i.e 79-51) Tusculanae disputationes művében olvashatunk.

A kultúra kifejezésnek tehát megszámlálhatatlan meghatározása létezik, tudományterülettől, nézőponttól, kutatási iránytól függően.

A magyar nyelvben szűkebb és tágabb értelemben is használjuk:

a) *A kultúra szűkebb értelemben a tanulással, művelődéssel, művészettel kapcsolatos. A hétköznapi életben a leggyakrabban ebben az értelemben használjuk a kultúra kifejezést, pl. kulturális esemény, kulturális intézmény, kulturált viselkedés...*

b) *A kultúra tágabb értelemben egy embercsoport egész életmódjára utal.*

E. B. Tylor kulturális antropológus sokat idézett meghatározása szerint: „...a kultúra az a komplex egész, amely magában foglalja a tudást, a hitet, a művészetet, az erkölcsöt, a törvényt, a szokásokat, valamint olyan más képességeket és sajátosságokat, amelyekre az ember mint a társadalom tagja szert tesz.” Társadalomtudományi megközelítésben beszélhetünk különböző kultúrákról és azok találkozásáról.

A következőkben nézzünk meg egy modellt, amely még közelebb vihet a kultúra kérdésének megértéséhez.

Geert Hofstede (1928–2020) holland szociálpszichológus, a nemzeti és szervezeti kultúrák interakcióinak szakértője több aspektusból is vizsgálta a kultúrát. Nevét általában az általa kidolgozott kulturális dimenziókkal hozzák kapcsolatba. Mi viszont egy másik kultúramodellt, a hagyománymodell* fogjuk használni a következőkben.

SZIMBÓLUMOK: tárgyak, szavak, márkák, jelek, fogalmak, hajviselet, színek stb., melyek az adott kultúra, szubkultúra számára sajátos jelentéssel bírnak. Ezek a felszínen vannak, könnyen észrevehetőek, így más kultúrák, közösségek is egyszerűen átvehetik, beépíthetik saját rendszerükbe.

HŐSÖK: élő vagy elhunyt, valódi vagy kitalált személyek, lények, melyek a kultúrában fellelhető értékeket személyesítik meg, példaképül szolgálnak a közösség tagjai számára. Hős lehet egy történelmi személy, mitikus hős, de akár egy film szereplője, irodalmi alak is. Hősök a zenészek, sztárok, sportolók stb.

RÍTUSOK: egy olyan alkalomhoz kötődő cselekvés vagy cselekvéssorozat, mely többjelentéssel bír és a közösségi minden tagja számára ismert. Vannak vallási, politikai, nemzeti, családi stb. rítusaink. Rítusok az ünnepek, üdvözlési, társalgási, étkezési és az egyéb viselkedési és magatartásformabeli szokások.

Ez a három réteg, a szimbólumok, hősök és rítusok a gyakorlatok kategóriájába tartoznak, ami azt jelenti, hogy ezek a külső szemlélő által észlelhetőek. Ezek az adott kultúra tagjai számára mind sajátos jelentéssel bírnak, mely az egyes esetekben teljesen eltérő lehet.

*Forrás és további információ: <https://www.hofstede-insights.com/>

ÉRTÉKEK: a kultúra magját az értékek adják, melyek a külső megfigyelő számára nem érzékelhetőek. Ez az adott kultúrán belüli általános értékrend, a jó–rossz, a helyes–helytelen, a szabad–tiltott kapcsolata. Ezek a normák régóta beépült, tudatos vagy tudattalan cselekedetek, attitűdök és egyéni viselkedésminták, melyeket a kultúra képviselői magukkal hordozhatnak egész életük során. Hofstede megkülönböztet ideális és elfogadott értékeket. Az ideális érték a globálisan alkalmazott helyes értékrend, míg az elfogadott érték az egyes kultúrákban elfogadott normarendszer.

Feladatok

Keressünk a hagyományoknak megfelelő jelenségeket a magyar kultúrában:

Szimbólumok

Hősök

Rítusok

Értékek

Válasszunk ki egy másik kultúrát és azzal is játszunk el ezt!

A filmben milyen szimbólumokat, hősöket, rítusokat és értékeket ismerhetünk meg?

A kultúra megismerésének egyik módja: a sztereotípiák

A sztereotípiák kollektív szemléleti kategória a saját (autosztereotípiák) vagy egy idegen csoport vonatkozásában.

A szó görög eredetű. A stereós ('szilárd') és a týpos ('forma, sablon') szavak összetételéből áll. A sztereotípiák szót először egy nyomdaipari sokszorosító eljárásra alkalmazták. Az emberek kategorizációjával összefüggésben először Walter Lipmann újságíró használta 1922-ben, az ember tudatában őrzött leegyszerűsített képként arról, hogy a különböző csoportok tagjai hogyan néznek ki és mivel foglalkoznak. A fogalom mai használata túlmutat ezen a jelentésen. A sztereotípiák egyfajta séma, egy olyan kognitív struktúra, amely tartalmazza egy csoport tulajdonságait, a tulajdonságok közötti kapcsolatokat, valamint ezekhez kötődő meglátásainkat, elképzeléseinket.

A sztereotipizálás kognitív torzítás, amikor egy egyént vagy jelenséget egy a csoport tökéletes reprezentációjának tekintünk.

A sztereotípiák társas tanulás útján alakulnak ki. Szüleinktől, tanárainktól és társainktól kapjuk az elsődleges tudást, de a művészet és a média is nagyban befolyásolja és formálja sztereotípiáinkat.

A sztereotípiákkal kapcsolatban fontos megjegyeznünk, hogy megkönnyítik az azonosítást és a tájékozódást, hasznos számunkra ez a fajta kategorizáció, de tudatosítani kell ezen gondolati séma jelenlétét és tudnunk kell felülrni.

A leggyakoribb és legjobban meggyökeresedett sztereotípiák az etnikai, faji és nemzeti jellemzőkkel vannak összefüggésben, és jelenlétüket több kísérlet során is bebizonyították a kutatók, társadalomtudósok, pszichológusok. Egy igen szemléletes példája ennek dr. Gregory Razran orosz-amerikai pszichológus által 1950-ben publikált* kísérlet, amely a személyek észlelését irányító sztereotípiákra mutat rá.

A kísérlet két részből állt. Az első alkalommal a kísérleti alanyoknak, 150 férfinak, levetítették 30 fiatal nő képét, akiről el kellett dönteniük, hogy mennyire tetszenek, mennyire tartják őket szépnek, intelligensnek, ambiciózusnak, vagy épp viccesnek. Két hónappal később megismételték a kísérletet: ugyanezeket a képeket más képek közé keverve mutatták meg a csoportnak, de ebben az esetben a képek alá neveket is írtak, méghozzá egyértelműen beazonosítható neveket (ír, zsidó, olasz, angolszász). Ekkor a csoportsztereotípiák működésbe léptek. A második körben zsidóként beazonosított lányt például sokkal intelligensebbnek és ambiciózusabbnak, ugyanakkor kevésbé tetszetősnek ítélték. Azok a tulajdonságok, melyeket a vizsgálat idejében a zsidók tipikus tulajdonságainak tartották, részévé váltak az adott személyről kialakított benyomásoknak.

Kutatómunka, véleményformálás, kísérlet

Válasszunk ki egy országot találomra a térképen, majd próbáljuk meg minél részletesebben megvizsgálni az ország kultúráját. Kezdjük a sztereotípiákkal. Mi jut először eszünkbe?

Néhány szempont a részletes vizsgálódáshoz: hogyan hat a kultúrára az ország földrajza, az ország kiemelkedő személyiségei, nemzeti hősei, nemzeti himnusza, nyelvhasználata. Vallások, rítusok: felnőtté válás, házasságkötés, a temetés szertartásai, nemzeti és vallási ünnepek, az étkezéshez kapcsolódó szokások. Köszönés-köszöntés, öltözködés, hétköznapi cselekedetek, tabuk, nők és férfiak szerepe a társadalomban, életkorral és nemmel együtt járó előnyök. A kultúrához kötődő szimbólumok, színek, jellegzetességek.

Érdekes kísérlet lehet a sztereotípiákkal, előítéletekkel kapcsolatban, ha beviszünk fényképeket az osztályba, melyen különböző emberek láthatóak. Mi az első reakciónk, amikor meglátjuk a képet? Mit gondolunk róluk? Milyen tulajdonságokkal ruházzuk fel ezeket az embereket? Mit gondolunk, hol élnek, honnan származnak, mi a foglalkozásuk?

*Razran, G. (1950). Ethnic dislikes and stereotypes: a laboratory study. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 45(1), 7–27.

Migráció

A migráció korunk társadalmának egyik nagy kihívása. A migránsok helyzete egyre többször jelenik meg politikai és szakmai fórumokon, a médiában, a művészetekben és a hétköznapi életben is, sokszor személyes élményeink is vannak a migráció egy-egy aspektusáról. Folyamatosan hallunk a migrációval és a migráció okozta vélt vagy valós társadalmi, kulturális, gazdasági problémákkal kapcsolatos híreket. A következőkben néhány alapvető kérdést és alapfogalmat tisztázunk, hogy könnyebb legyen az órán beszélgetni erről a témáról a diákokkal.

Mióta léteznek migrációs folyamatok?

A jelenség egyáltalán nem újkeletű, a ma migrációs folyamatai nagyon hasonlóak az elmúlt évtizedekben, évszázadokban lezajlott folyamatokhoz. Kevés ember él ma a világon, akinek a családjában, baráti körében ne akadna valaki, aki maga is migráns.

De ki is a migráns?

Mit jelent az, hogy migráció?

A migráció az emberi társadalmakban általánosan megfigyelhető jelenség, az egyének vagy közösségek vándorlását, lakóhelyüknek változtatását értjük migráció alatt. Ha egy-egy állam határain belüli mozgásról van szó, akkor belső migrációról, míg az államhatárok átlépésével járó költözés, vándorlás esetében nemzetközi migrációról beszélünk.

A nemzetközi migráció leggyakoribb oka a külföldi munkavállalás, mely általában meghatározott ideig szól, és a célja az anyagi körülmények javítása, az otthon maradt családtagok támogatása. De sok esetben a migráns munkavállaló letelepedik az új országban, családot alapít, vagy maga után hozza családtagjait. És máris eljutottunk a második leggyakoribb migrációs okhoz, a családdegyesítéshez, mely történhet úgy, hogy egy bevándorló hozza maga után családját vagy otthonról választ magának párt, de az is gyakran megtörténik, hogy a többségi társadalom tagja talál szerelemre egy másik kultúrában és szeretne párjával az otthonában élni.

Bármelyik folyamatról is legyen szó, mindegyik esetben sok kulturális, kommunikációs és bürokratikus akadályt kell legyőzniük a családoknak.

A tanulás, külföldön végzett tanulmányok is gyakori okai a migrációnak, számos oktatási intézmény kínál nemzetközi oktatási programokat külföldi diákoknak. Természetesen az oktatás miatt elvándorlók egy része tanulmányait követően visszatér szülőföldjére, de sokan véglegesen letelepednek ott, ahova tanulni mentek.

Az eddig bemutatott migrációtípusokat a szakirodalom önkéntes migrációnak nevezi. De vannak olyanok is, akik kényszerből hagyják el hazájukat. Ezt a kategóriát kényszerű migrációnak nevezzük. A faji vagy vallási okok, a nemzeti hovatartozásuk, üldöztetés miatt vagy háború elől menekülő embereket hívjuk menekülteknek. Ava és családja is ebbe a kategóriába tartozik. A menekültek védelmét nemzetközi jogi egyezmények segítik. De vannak olyan csoportok is, akik természeti katasztrófa vagy ökológiai probléma, éhínség, szárazság miatt kénytelenek elhagyni otthonaikat, az ő helyzetüket a nemzetközi jog nem szabályozza, így ők még jobban kiszolgáltatottak a befogadó országok érdekeinek.

Az önkéntes és kényszerű migráció közti határt meghúzni igen nehéz, szinte csak jogi kategóriaként tudjuk ezt a különbségtételt megtenni.

A migráció rendkívül összetett társadalmi jelenség, az egyéni döntéseket, lelki folyamatokat, a kulturális különbségek mértékét lehetetlen kategorizálni.

Sok film szól a kultúrák találkozásáról, a migráció témájáról. Kettőt szeretnénk ajánlani az utóbbi évek magyar filmjei közül.

- **Az állampolgár** (2016, Vranik Roland / dráma)
- **Könnyű leckék** (2018, Zurbó Dorottya / dokumentumfilm)

A migrációval kapcsolatban az Artemisszió Alapítvány foglalkozásait ajánljuk figyelmükbe. <http://www.artemisszio.hu/>

Kutatómunka, interjúkészítés

Ismertek migránsokat (pl. külföldi osztálytársak, tanárok, családtagok, barátok)?

Milyen szerepet töltenek be az életetekben?

Hogyan sikerült beilleszkedniük?

Beszélnek magyarul?

Mit tudnak, ismernek a magyar kultúrából?

Milyen okai lehetnek a migrációnak?

Keressetek példákat a magyar történelemben, olyanokat, akik Magyarországra, és olyanokat is, akik Magyarországról vándoroltak el.

Milyen okok miatt hagyták el hazájukat?

Válaszok az 1. szakasz kérdéseire

1. Kitty jelene – a 2020-as évek és a II. világháború időszaka, 1940-es évek, illetve egy „időtlen” fantáziavilág, ami Anne képzeletét jeleníti meg
2. Puzzle a Mont Blanc-ról – mivel mindannyiuknak hiányzik a síelés, parfüm –a parfüm is a szabadság, a luxus megjelenítője, a nőiség szimbóluma, illetve az életkorához (13) már illő „felnöttes” ajándék, illetve a napló maga.
3. Képzeletbeli barátnőjének, akit „védetten” szeretne tudni, arra gondolva, hogy őt ne érhesse baj. Aki jó hallgatóság, mosolygós, bölcs, vicces, titokzatos. Színésznőket, a saját hőseit képzeletbe bele a karakterbe Anne. Anne, mikor kislány volt, szerette volna, ha Kittynek hívják.
4. A kor amerikai filmsztárjai és a görög mitológia alakjai.
5. Beszéljünk a diákokkal az általuk adott definíciókról, illetve arról, hogy Anne úgy gondolja, hogy ő érettebb, jobb náluk.
6. Anne: a számára fontos emlékeket, képeket, könyveket
A Madame: porcelán teáskészletet és egyéb luxusholmit, ékszert, pénzt.
7. Látható: amikor a házon kívül van, láthatatlan: amikor a házban van. Azért látható a házon kívül, mert ott egy missziót kell teljesítenie Kittynek, amire nem lenne képes, ha nem lenne látható, ha nem hinnék el az emberek, hogy ő is valós lény. A házban pedig láthatatlanná válik, mert az a múlt helyszíne, ami már nincs többé, illetve ott íródtak hozzá a történetek, amelyben ő egy kitalált, képzeletbeli karakter volt
8. A napló Kitty „múltja”, eredete, létének egyetlen forrása, metaforája annak, hogy a családuknak múltja és sorsa nélkül mi sem lennénk azok, akik vagyunk. A napló Kitty „szíve”, alapvetően kell az élethez, mint a levegő vagy a víz.
9. Színház, iskola, múzeum, híd, kórház
10. Akiket legkönnyebben el tud érní, az utcán sétáló emberekhez fordul, majd a rendőrségen érdeklődik utána.
11. Peter is kockázatvállaló, bátor és jószívű, barátaiért áldozatokra kész karakter, segítő szándékú, illetve egyfajta kívülálló a „rendszer”-hez képest, akárcsak Kitty. Egymásra találnak érzelmileg is, és vonzalmat éreznek egymás iránt. Anne társa a krízishelyzetben szintén a padlásszobában lakó Peter, aki „randevúra” hívja és megérti a gondolatait.

12. Peter a pártfogoltjait, menekülteket segít a lopott pénzből, és láthatóan jó módú, tehetős személyektől lop, akiknek vélhetően nem származik ebből komoly gondjuk. Mégis kockázatos ez a viselkedés, hiszen nem tudhat róluk mindent, megfoszthatja őket valami fontos vagy értékes dologtól, illetve ő maga is bajba kerülhet, és akkor a „védelme” alatt állók sem számíthatnak rá. Hiába vezérli Petert jó cél, sajnos nem a megfelelő eszközt választotta erre.
13. Anne sokkal jobban ki tudja fejezni az érzelmeit, erre a nővére hívja fel a figyelmet. Másképp vélekedik a szerelemről, például nem érti, miért házasodik össze egy férfi és egy nő. A félelmei is másról szólnak, mint a felnőtteknek. Anne a jelenben gondolkodik, miközben erős, tiszta jövőképe van, míg a felnőttek rettegnek a jövőtől.
14. Kitty nem igazán érti a pénz értékét. Számára ez csak eszköz, nem tartja fontosnak. Ez legjobban akkor látszik, amikor a ruhákért egy nagyon értékes órát ajánl fel.
15. A könyvtárban a könyvtáros hölgy említi meg neki, mint mindenki által ismert tény.
16. A bujkálás után deportálják őket, Anne nővérevel és édesanyjával marad, míg édesapjukat elválasztják tőlük. Mindenki meghal a táborban, kivéve Ottót.
17. Kitty nem igazán érti a pénz értékét. Számára ez csak eszköz, nem tartja fontosnak. Ez legjobban akkor látszik, amikor a ruhákért egy nagyon értékes órát ajánl fel.
18. A hatóságok a közösségi nyomásra (a társadalom, a közvélemény tüntetéssel fejezi ki az álláspontját) komolyan veszik a követelését, és a menekült családokat elhelyezik Hollandiában. Fontos nemzeti jelképük, a napló pedig nemcsak újra biztonságba kerül, hanem újraértékelődik.
19. Segítenünk kell mindenkinek, akinek szüksége van rá, és akinek tudunk segíteni, mert minden élet értékes.
20. Szellemként „távozik”, eltűnik a levegőben, amit úgy is értelmezhetünk, hogy újra a könyv részévé válik. Ez egyrészt szomorú, hiszen „megszűnik létezni”, és Peter is elveszíti őt, másrészt fontos szolgálatot tett, felelevenítette a társadalom emlékezetét egy súlyos ügyben, és ezzel beteljesítette a küldetését. Az emberek remélhetőleg mindig emlékezni fognak rá és Anne üzenetére, hogy a borzalmak többé ne ismétlődhessenek meg.

Hol van Anne Frank? Oktatási segédlet

Írták:
Leichtman Erna és Ausztrics Andrea

Szerkesztette:
Garancsi Ágnes

